

Mihai CABA

O poetă-n neuitare, Magda Isanos

M.C. – publicist în reviste culturale din țară și din diaspora participant activ la viața culturală a Cetății. În 1960 a absolvit secția reală a Liceului Internat „Costache Negruzzi” și, în 1965, secția electroenergetică a Facultății de Electrotehnică Iași. A publicat în presa locală și națională numeroase articole cu caracter tehnic, istoric și literar. A semnat volumele: *„Negruzzi”... pe firul amintirilor* (2013), *Răsfoind un volum și altele...* (2014), *Răsfoind volumul „Rochia de vorbe”* (2014) *Lumina unei prestigioase aniversări - Școala de la Lespezi – 150!* (2014), *O viață pe drumul Luminii* (2015), *Lespezi, între legendă și împlinire* (2015), *Castanul Unirii de la Vișan* (2016) și *Un erou s-a întors acasă* (2017). Activează în cadrul Societății Culturale „Junimea 90” și a Asociației Literare „Păstorel” Iași.

Cu fiecare aprilie, ce așază de-a binelea primăvara în jilțul ei înverzit, împodobit cu florile-i multicolore, generos zâmbitoare (și să tot fie peste șaizeci de atunci, de prin anii mei liceeni, de când am aflat-o norocos pentru prima oară), neastâmpăratul de gând îmi tot dă ghes să recitesc iarăși și iarăși, mânat de aceeași dulce pătimire, poezia Magdei Isanos – de fiecare dată revigoratoare sufletește, precum psalmii noului anotimp care redeșteaptă în simțirea fiecăruia dintre semeni spiritul reînnoirii.

Și cine n-ar putea fi pătruns lăuntric de gingășia și candoarea versurilor care definesc primăvara: „În zori m-a trezit sărutarea/ trimisă pe-o rază de soare;/ Lumina-neca depărtarea –/ tot răul murise-n uitare./.../ Tu, soare, trimite lumină/ în raze bogate spre noi/ și fă să răsără-n grădină/ frunzișul, pe arborii goi” (*Primăvara*)?!

Cu fiecare poezie parcursă într-o uimitoare revelație produsă asupra propriei percepții, Magda Isanos îmi dezvăluia un univers poetic aparte, tot mai cuprinzător în expresia lui lirică, plină de feminitate, puritate și vis, gata să înfrunte cu noblețe și umanism nuanțatele stări ale trăirii sale. Astfel, am descoperit poeta: „Fata bolnavă/ ce stă la fereastră-ntre flori” (*O, primăvară*), „Mă scald în zi ca un copil în râu./ N-am ieri, nici mâne, și voioasă-n uliți/

privesc cum trece soarele cu
suliți/ și mă gândesc la vară
și la grâu” (*Mă scald în zi*),
„Fata de cincisprezece ani
și jumătate, unde-i?/ Era la
chip ca mine și cozi purta pe
spate:/ mi-i dor de voioșia,
de îndrăzneala ei,/ acuma,
când nădejde și visuri mi-s
uscate” (*Fata de cincisprezece
ani*), „Trebuie să plec astă-
seară/ sau mâine. Un înger
de pară/ lângă patul meu va
veni:/ scoală-te, nu zăbovi”
(*Trebuie să plec astă-seară*)
într-o multitudine de clipe
dezvăluitoare ale propriei vieți, care mi-au trezit firescul aflării biogra-
fiei autoarei.

Ca licean ieșean, norocul mi-a surâs și de această dată; curiozitatea fi-
indu-mi împlinită de către colega de orchestră, Gorgona, nimeni alta
decât fiica doamnei Gorgos, una dintre cele mai bune prietene ale
Magdei Isanos din perioada viețuirii ei la Iași, după cum aveam să afl
direct de la „sursă”. Punând cap la cap informațiile primite, la care s-au
tot adăugat, în timp, și cele ale biografilor și exegeților poetei, am reușit
să întregesc destinul poetei Magda Isanos, pe cât de scurt și luminos,
pe atât de tragic.

După memoriile fiicei sale, Elisabeta Isanos-Camilar, Magda Isanos s-a
născut în Iași, la 17 aprilie 1916, la ora 3 după amiază, în Duminica
Tomii, în locuința părinților săi, Mihai și Elisabeta, medici de profesie,
din incinta Spitalului Sf. Spiridon, cu puțin timp înainte ca România să
intre în Primul Război Mondial.

La doar un an și jumătate se îmbolnăvește de cumplita boală a timpu-
lui – poliomielita – pe care o trece cu bine datorită îngrijirii deosebite a
părinților săi, rămânând însă sechelele minime ale unei „sănătăți delicate
și a unei vizibile dificultăți la mers”. De altfel, mai târziu, poeta avea să
mărturisească cu recunoștință: „Mama m-a născut a doua oară”. În 1918,

tatăl, Mihai Isanos, este numit medic psihiatru la Spitalul din Costiujeni de lângă Chișinău și familia Isanos se mută acolo, scăpând de coșmarul unui Iași supraaglomerat de refugiații retrași din calea războiului. Oricum, la Costiujeni, la Casa din Vale, cu grădina ei „paradisiacă”, viața familiei Isanos se desfășura armonios, aici venind pe lume cele patru surori ale Magdei: Silvia, Veronica, Elisaveta și Ana. Urmează cursurile școlii primare din incinta spitalului de la Costiujeni, unde deprinde gustul cititului, alimentat din bogata bibliotecă a familiei. În 1929, fiind în clasa a VI-a, Magda devine elevă a Liceului Eparhial de Fete din Chișinău, unde își manifestă vizibil primele sale „poezioane”. Acestea prind „aripi de zbor” în 1932, în revista „Licurici” a Liceului de Băieți „B. P. Hasdeu” din Chișinău, care publică, în nr. 2/28, două poezii, *Aș vrea un basm* și *Primăvara*. Prinzând curaj, continuă cu succes drumul publicării noilor creații, pe care-l și lărgeste în revistele „Viața Basarabiei” și „Crai nou”. Ba mai mult, în clasa a VII-a înființează și devine redactor al revistei „Ghiocei” a școlii, în care va publica și primele sale proze. Devine membră activă a Societății „Tinerimea română”, scriind eseuri și ținând conferințe.

În toamna anului 1934, Magda Isanos descinde la Universitatea din Iași, devenind studentă a Facultății de Litere și Filozofie, dar și a Facultății de Drept, pe aceasta din urmă absolvind-o în 1938. Perioada studenției avea să-i deschidă și „porțile literare” ale Cetății ieșene; Magda Isanos a devenit colaboratoare a revistei „Însemnări ieșene”, al cărei mentor era M. Sadoveanu și unde va publica, număr de număr, minunatele ei poezii, atrăgându-și și o binemeritată apreciere critică: „un nou talent în plină ascensiune, acel al d-rei M.I. (Magda Isanos), poetă a preocupărilor transcendente, minunat redată în versuri de o temeritate care depășește cu mult feminismul”, relatea ziarul „Lumea” din decembrie 1937.

În septembrie 1935 se căsătorește la Chișinău cu Lev Panteleev, absolvent de limbi clasice la Iași (și el poet și pasionat bibliofil), însă, „această alianță bizară a două temperamente opuse” a eșuat după câteva luni, așa cum menționează și biografia poetei. Chiar dacă suferise o „marginalizare” a femeii divorțate, gloria sa literară era tot mai cuprinzătoare. Astfel, după publicarea în „Însemnări” a memorabilei poezii *Murim ca mâine*, însuși profesorul C. I. Parhon, impresionat, „a citat din ea în fața unui auditoriu select din Aula Universității.”

La „Însemnări” îl cunoaște pe Eusebiu Camilar, scriitor, cu care leagă o strânsă prietenie, ce a dus la oficierea căsătoriei la Primăria din Iași, pe 31 martie 1938, avându-l printre martori pe George Lesnea, scriitor și traducător. Comentată cu umor, aceasta a fost prezentată drept... „un mariaj dintre poezie și proză”.

Luându-și în toamnă licența în Drept, la începutul anului următor Magda Isanos se înscrie în Baroul de Iași ca avocat stagiar, înregistrând și aici un succes notabil. În același timp, continuă la fel de expresiv activitatea publicistică, inclusiv în noul „Jurnal literar”, și participă la ședințele Societății „Noua Junime”, înființată prin grija lui George Călinescu. După evocarea amicei de studenție, Veronica Zosin, devenită apoi Gorgos, „această perioadă a fost cea mai veselă și mai fericită din viața Magdei”.

În iunie 1940, în urma haosului provocat de ultimatumul guvernului sovietic privind părăsirea Basarabiei de către funcționarii români, părinții Magdei abia au reușit să prindă „ultimul tren” și să se refugieze la Iași, ca apoi, peste o lună, să se stabilească la București.

În septembrie se aprobă apariția ziarului „Avântul”, din al cărui corp redacțional, condus de George Ivașcu, făcea parte și familia Camilar. Lipsit de fonduri și acuzat de cenzură, ziarul nu mai apare. În octombrie, familia Camilar se mută în locuința din strada Săulescu nr. 19, unde va sta până în primăvara lui 1944, când pleacă în refugiu. Cutremurul din 11 noiembrie a produs o șubrezire serioasă a locuinței, ca, de altfel, și a tuturor edificiilor din oraș. Eusebiu (Zebi, cum îl alinta Magda) este concentrat în armată, iar biroul avocățesc al Magdei, deschis în propria locuință, nu reușește să adune „arginții” necesari existenței. Totuși, în primăvara lui '41, sosind într-un concediu medical, Eusebiu și Magda reușesc să scoată un nou ziar „Avântul”, în care și-au investit toți banii și a cărei corvoadă redacțională îi revine în întregime Magdei. Din lipsă de fonduri, la jumătatea lunii mai ziarul și-a încetat apariția. Vremuri grele...

Într-un Iași cu o situație „tulbure”, poeta, însărcinată, este luată de mama sa la București, unde „pe 8 iulie 1941, la Spitalul Brâncovenesc, Magda a născut o fetiță, dându-i numele de Elisabeta (precum și cel al mamei sale)”. După naștere, mai spre toamnă, aflându-se tot în București, boa-

la de care suferea Magda se agravează, astfel că la sfârșit de noiembrie transmite Baroului de Iași un certificat medical și actul de delegare a trei Veronica Zosin „pentru amânarea proceselor sale”. În 1942, merge la Costiujeni, unde tatăl său și-a recăpătat funcția de director al spitalului și stă acolo până în aprilie, după botezul fiicei, pe care o lasă în grija bunicilor și se întoarce la Iași să poată avea mai multă grijă de dragul ei Zebi aflat pe front. În toamna lui '42 revine pentru scurt timp la Costiujeni să-și revadă fetița, dar este și neliniștită pentru soțul rămas singur la Iași, redactor la Radio Iași și secretar de redacție la ziarul „Cetatea Moldovei”. Se întoarce iar la Iași nu pentru mult timp, deoarece crizele bolii sale se întetesc dramatic și este nevoită să plece la București, unde se internează într-o clinică, în grija surorii sale Silvia, medic, și a doctorului Dimitriu, constatându-i-se o „deformare îngrijorătoare a inimii”. Tratamentul aplicat face un adevărat „miracol” și starea ei „se ameliorază într-un chip extraordinar”, după cum nota „sursa” citată. Drept recunoștință, Magda compune nouă poezii, cuprinse ulterior în ciclul „Spital” al viitorului prim și singur volum antum al poetei, intitulat *Poezii*, apărut în 1943, la editura ieșeană „Brawo”, sub îngrijirea lui Eusebiu Camilar. La Iași își reia dezinvolt seria publicării noilor sale poezii în reviste precum „Vremea”, „Revista Fundațiilor”, „Victoria”, „Orizont”, „Tribuna poporului”, iar primăvara lui '43 o surprinde „plantând pomi în grădina casei din Săulescu”. La sfârșitul anului se retrage din avocatură „din motive medicale”, dar continuă să publice noi poezii în care se întrevăd, nuanțate poetic, situații trăitoare: *Bunavestire*, *Oglinzi*, *Oamenii*, *Duhurile pământului*, *Doamne, n-am ajuns până la tine* ș.a.

Tăvălugul războiului fiind tot mai aproape, iar crizele bolii întetindu-se, în martie '44 Magda Isanos abia reușește să se refugieze cu fetița la București, Zebi fiind concentrat. Dar cum nici la București, după cumplitul bombardament din 4 aprilie, nu se mai putea locui, refugiul a continuat înspre munte, mai întâi la Costești și apoi la Drăganu de Argeș, acolo unde Magda are „premoniții” lirice: „Mă bate în față răcoarea morții,/ S-au fost deschis canaturile porții,/ Văd întunericul./ Vâslește, vâslește puternicul/ Charon, aud lopețile,/ În urma mea rămân diminețile”.

În urmă, la Iași, după bombardamentul de aviație din noaptea de 5/6 iunie, casa lor din Săulescu este distrusă, odată cu toate manuscrisele

Magdei și ale lui Eusebiu. „A mai rămas în grădina casei doar un caiet cu patru povestiri inedite”, găsit și păstrat de doamna Gorgos, fostă Zosin.

În septembrie '44 Magda și familia revin cu greu la București, în casa rămasă neatinsă. Cu toate durerile vieții și bolii poeta lucrează intens la alcătuirea următorului volum intitulat *Imnuri pentru pământ*, pe care l-a predat Editurii Fundațiilor Regale la început de noiembrie. Agravându-se crizele, doctorul Dimitriu, care o vizita des, a dat de înțeles că nu mai poate face nimic pentru a o salva. Și a venit acel cumplit „murim ...ca mâine” al Magdei Isanos, pe 17 noiembrie dimineața, la doar 28 de ani (!), când „Eusebiu, întors de la farmacie, o găsește fără suflare și a căzut lângă ea în genunchi”, după cum mărturisește Veronica Isanos-Luscalu, sora ei.

A fost înmormântată „duminică, pe 19 noiembrie, în Cimitirul Reînvierea”. Ulterior, va fi reînhumată la Bellu, în parcela scriitorilor. Pe placa de marmoră a mormântului stau săpate versurile sale: „Oamenilor voiam să le las/ sufletul meu drept pâine de popas,/ drept livadă și cer./ Tuturor acelor care nu mă cer/ și nu mă cunosc, am venit să le fiu/ o candelă pentru mai târziu”.

Postum, i-au fost publicate volumele: *Cântarea munților* (1945), *Țara luminii* (1946), *Versuri* (1955), *Versuri* (1964), *Confesiuni lirice* (1989, la Chișinău), *Poezii/Poesies* – ediția bilingvă română-franceză, traduce-re Elisabeta Isanos (1996).

Opera poetică a Magdei Isanos a fost apreciată în timpul vieții sale de Mihai Codreanu („o poetă de o mare sensibilitate și de o reală profunzime”), Pompiliu Constantinescu, Șerban Cioculescu, Ion Caraion, Virgil Ierunca și, în posteritate, de acad. C-tin Ciopraga („poezia Magdei Isanos cunoaște o audiență remarcabilă, pe măsura celei care a fost o personalitate de excepție”), Garabet Ibrăileanu, George Ivașcu, Al. Piru, Al. Jebeleanu, Laurențiu Fulga, Geo Bogza („A scris versuri în care se simte tălăzuirea oceanului când se pregătește furtuna, versuri uriașe, poate cele mai dintâi versuri uriașe pe care le-a scris o fiică a poporului nostru”), N. Manolescu, Al. Călinescu ș.a.